

Extended Abstract

Aspectual System and Aspectual Shift in Bakhtiari Lori Dialect

Fatemeh Salahshouri ¹

MA graduate of Linguistics, Department of Linguistics, Faculty of Letters and Human sciences, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran

f_salahshouri@sbu.ac.ir

Zeinab Mohammad Ebrahimi Jahromi ²

Associate professor, Department of Linguistics, Faculty of Letters and Human sciences, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran

Corresponding Author

z_mebrahimi@sbu.ac.ir

Abstract

Aspect is a semantic category that reflects the way the internal temporal structure of a situation is conceptualized. This study examines lexical aspect and proposes an aspectual framework for verbs in the Bakhtiari variety of Lori. It aims to identify the factors that determine grammatical aspectual categorization and to clarify the role of context in aspectual shifts or alternations. The research follows a descriptive-analytical method, and the data were collected through interviews with five native speakers. The findings show that although certain diagnostic tests are sufficient for identifying aspectual types, instances of ambiguity and even overlap between aspectual classes are attested. The telic and atelic properties of verbs, as well as their aspectual behavior, are conditioned by semantic and pragmatic context and may lead to changes in aspectual classification; therefore, these properties are better treated as features rather than independent classes. Moreover, formal and semantic devices such as the auxiliary verb /dâften/, the prefix /e/, and the adverb /haj/ express continuity of action and may also indicate futurity or imminence. Despite the use of a shared predicate for different types of events in Bakhtiari, aspect plays a crucial role in distinguishing event types. Taken together, the results highlight the necessity of a comprehensive, context-sensitive, and pragmatically informed analysis for identifying and classifying aspect in Bakhtiari Lori.

Keywords:

Aspect shift
Dialectology
Grammatical aspect
Lexical aspect
Lori Bakhtiyari

How to cite this article:

Salahshouri, F. and Mohammad Ebrahimi Jahromi, Z. (2025). Aspectual System and Aspectual Shift in Bakhtiari Lori Dialect. *Journal of Linguistics & Iranian Languages*, 10(2), 59-77. <https://doi.org/10.22099/jill.2025.53207.1425>

COPYRIGHTS ©2025 The author(s). This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution (CC BY-NC 4.0), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, as long as the original authors and source are cited. No permission is required from the authors or the publisher.

Review History:
Received: 01 October 2025
Accepted: 19 November 2025

Introduction

Every language or dialect is an integral part of a nation's culture, and its preservation requires systematic linguistic documentation. The Lori language, with its diverse varieties, is susceptible to change due to speaker migration, technological developments, and media influence. Therefore, the compilation and documentation of its grammar and lexicon are essential. The data from this research can contribute to the development of comprehensive linguistic dictionaries and the creation of dialectological atlases of Iranian languages, as well as determine the position of dialects within the genealogical structure of the Persian language.

The concept of aspect, as one of the fundamental topics in semantics, has attracted considerable attention from researchers since the mid-twentieth century. This category pertains to the way events unfold over time (Comrie, 1976). Aspect, along with other grammatical categories such as mood and tense, occupies a central position in linguistic studies. Tense has been extensively examined by linguists, resulting in various definitions. Tense is considered a systematic representation of the relationship between two points along the linear dimension of time (Givón, 2001: 286–287). Comrie (1985) suggests that tense is the grammatical expression of temporal location. In essence, grammatical tense is a linguistic tool used to specify the temporal position of events relative to a reference point, usually the moment of speaking. In other words, it indicates whether an event occurred in the past, present, or future. This interpretation enables humans to refer to past, present, and future events with precision and to distinguish them from one another (Rezaei & Bahrami, 2018).

However, the simple past, present, and future distinctions alone cannot differentiate between past continuous, past progressive, and simple past events. What helps distinguish these finer temporal nuances is the grammatical category of aspect. Unlike tense, which situates an event relative to the time of speaking, aspect concerns the internal temporal structure of the event itself, independently of its relation to the moment of utterance.

This study aims to provide a systematic framework of aspectual classes in Bakhtiari Lori through the analysis of the semantic properties of verbs and to address the following questions: Which factors influence the determination of grammatical aspect in Bakhtiari Lori? How can the role of context in changing or modulating aspect (aspectual modulation) be explained? In this research, alongside presenting a lexical aspectual system of Bakhtiari Lori, the behavior of verbs across different clauses is also analyzed.

Materials & Methods

This study employed a descriptive-analytical approach. Data were collected through interviews with five native speakers of Bakhtiari Lori, aged 50 to 70, who mostly reside in western Isfahan Province with limited proficiency in Persian and no university education. These characteristics ensure the authenticity and indigenous nature of the data. The participants' speech exhibits notable differences from that of younger generations, even at the phonological level, which further enhances the validity of the data.

Recordings were conducted in a natural and quiet environment and included both elicited speech about personal experiences and spontaneous everyday conversations. In some cases, recordings were made without prior notice, with speakers' consent obtained afterward. All data were meticulously transcribed and documented to allow for precise analysis. Additionally, the author, as a native speaker of this dialect, used their linguistic intuition to assess the grammaticality and acceptability of sentences.

Discussion & Conclusion

In this study, aspect in the Bakhtiari Lori dialect was analyzed and described using the tests proposed by Dowty (1979), Jackendoff (1983), and Vendler (1957), and classified into three categories: stative, activity, and punctual. The data were collected from recordings of spontaneous daily conversations of five native Bakhtiari speakers, primarily residing in the western regions of Isfahan Province. The results indicated that although these tests were effective in many cases, they did not always accurately determine the aspectual type of certain predicates. For example, the stative predicate /ʃenâxten/ ('to recognize') did not conform to the "for X time" test but appeared natural with the "in X time" test. This suggests that relying solely on a single test is insufficient for identifying aspectual type, and that contextual and other syntactic elements must also be taken into account.

A key feature of stative verbs is their atelic nature. These verbs, which merely describe a state of existence or an attitude, do not inherently aim toward a specific goal and generally do not naturally co-occur with time-bounded adverbials. Nevertheless, although /ʃenâxten/ ('to recognize') is a stative predicate, it was found to be compatible with the "in X time" test, highlighting the need for a more fine-grained approach to aspectual classification.

The findings also indicate that aspect in Bakhtiari Lori is influenced by context, adverbials, and other syntactic elements, allowing verbs to shift from one aspectual category to another, a phenomenon referred to as aspect shift. For instance, the verb /estæjden/ ('to buy') functions as an atelic verb in some contexts but as a telic verb in others, depending on the presence of a complement or object. This suggests that telicity should be treated as a flexible feature rather than a fixed aspectual category. Punctual verbs, such as /morden/ ('to die'), have a clearly defined endpoint, where the occurrence and completion of the event coincide, making them difficult to distinguish.

Conversely, the verb /dær zæjden/ ('to knock on the door') functions as a punctual predicate in certain contexts, conveying the meaning of 'to close the door,' while in constructions such as /dær e-zæn-e/, it denotes repetition and continuity of the action of knocking. In the simple past tense with perfective aspect, this verb behaves as a punctual verb, marking the transition of the door from an open to a closed state; however, with progressive aspect, it conveys a different meaning. Thus, despite the use of a shared predicate for these actions, the aspectual type plays a crucial role in how listeners interpret the nature of the event.

In Bakhtiari Lori, the concept of progressivity is expressed through two distinct strategies: the use of the auxiliary verb /dâʃten/ ('to have') and the verbal prefix /e-/ (equivalent to /mi-/ in Standard Persian), as well as through adverbs such as /hæj/ ('continuously'). Progressive constructions in this dialect not only denote the continuity of an action but are also used to indicate an event that is about to occur or will take place in the near future. This feature reflects the semantic and functional development of progressive structures in Bakhtiari Lori.

References

- Abbasi, N., & Najafian, A. (2015). The structure of the past tense verb in the Chaharlang Bakhtiari dialect. In A. Sepahvand (Ed.), *Proceedings of the First National Conference on the Indigenous Languages of the Zagros Region* (pp. 412–433).
- Amanollahi Baharvand, S. (2006). *The Lori People: A Study of Ethnic Continuity and Geographical Dispersion in Iran*. Tehran: Agah.
- Anonby, E. (2003). Update on Lori: How many languages? *Journal of the Royal Asiatic Society*, 13(2), 171–197.
- Anonby, E., Taheri Ardali, M., & Hayes, A. (2022). The Atlas of the Languages of Iran (ALI): A research overview. *Iranian Studies*.
- Aristotle. (1984). *Metaphysics* (W. D. Ross, Trans.). Chicago: University of Chicago Press.

- Bybee, J. L., Pagliuca, W., & Perkins, R. D. (1994). *The Evolution of Grammar: Tense, aspect and modality in the languages of the world*. Chicago: University of Chicago Press.
- Cheraghi, Z., & Karimi-Doostan, G. (2013). Classification of Persian verbs based on event structure and aspect. *Linguistic Research*, 4(2), 41–60.
- Comrie, B. (1976). *Aspect*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Comrie, B. (1985). *Tense*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Croft, W. (2012). *Verbs: Aspect and causal structure*. New York: Oxford University Press.
- Dahl, O. (1985). *Tense and aspect systems*. Blackwell.
- Dowty, D. R. (1979). *Word meaning and Montague grammar*. Dordrecht: Kluwer.
- Evans, V., & Green, M. (2006). *Cognitive Linguistics: An Introduction*. Routledge.
- Filip, H. (2004). The telicity parameter revisited. In *Semantics and Linguistic Theory* (pp. 92–109).
- Filip, H. (2012). Lexical aspect. In *The Oxford Handbook of Tense and Aspect* (pp. 721–751).
- Filip, H., Maienborn, C., von Heusinger, K., & Portner, P. (2019). Aspectual class and Aktionsart. In *Semantics: Noun Phrases and Verb Phrases* (pp. 274–312).
- Givón, T. (2001). *Syntax: An introduction* (Vol. 1). Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins.
- Hewson, J., & Bubenik, V. (1997). *Tense and Aspect in Indo-European Languages*. Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins.
- Jackendoff, R. S. (1983). *Semantics and Cognition*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Kenny, A. (1963). *Actions, emotions and will*. London: Routledge and Kegan Paul.
- Kroeger, P. R. (2005). *Analyzing Grammar: An Introduction*. Cambridge University Press.
- Leech, G. (2004). *Meaning and the English Verb*. London & New York: Routledge.
- MacKinnon, C. (2011). Lori dialects. *Encyclopaedia Iranica* (Vol. 18). New York: Columbia University.
- Mousavi, H. (2022). The status of progressive aspect in the Balagriwa Luri dialect. *Journal of Western Iranian Languages and Dialects*, 10(1), 37–58.
- Nagzgouy-Kohan, M. (2010). Auxiliary verbs and the expression of aspect in Persian. *Adabpajouhi*, (14), 93–110.
- Pavey, E. L. (2010). *The Structure of Language: An Introduction to Grammatical Analysis*. Cambridge University Press.
- Raulinson, H. (1981). *Rawlinson's Travelogue: From Zohab to Khuzestan* (S. Amanollahi Baharvand, Trans.). Tehran: Agah.
- Rezai, V., & Amani Babadi, M. (2013). Grammatical aspect in the Bakhtiari Luri dialect. *Journal of Western Iranian Languages and Dialects*, 1(3), 139–157.
- Richards, J., & Schmidt, R. (2002). *Longman Dictionary of Language Teaching and Applied Linguistics*. London & New York: Longman.
- Rothstein, S. (2004). *Structuring Events: A Study in the Semantics of Lexical Aspect*. Blackwell.
- Ryle, G. (1949). *The Concept of Mind*. Chicago: University of Chicago Press.
- Sarlak, R. (2010). *The Sarlak Tribe: An Ancient Branch of the Bakhtiari Confederation*. Tehran: Tahoori.
- Smith, C. S. (1991/1997). *The Parameter of Aspect*. Dordrecht: Kluwer.
- Soltani, L. (2012). *A description of the verb system in the Dehtirani variety of Bakhtiari Luri*. M.A. thesis, Payame Noor University, Tehran South Branch.
- Tāheri, E. (2006). The verb in the Bakhtiari dialect. *Linguistic Studies*, 5, 86–106.
- Van Valin, R. D., Jr. (2007). *Exploring the Syntax–Semantics Interface*. Cambridge University Press.
- Vendler, Z. (1957). Verbs and times. *The Philosophical Review*, 66(2), 143–160.
- Vendler, Z. (1967). *Linguistics in Philosophy*. Cornell University Press.
- Ziyamajidi, L., & Haghbin, F. (2018). Verbal aspect in Luri and its varieties. *Journal of Western Iranian Languages and Dialects*, 6(22), 93–110.

زبان‌شناسی و گویش‌های ایرانی

سال ۱۰، شماره ۲، پیاپی ۱۷ (تابستان ۱۴۰۴) شماره صفحات: ۵۹ - ۷۷

نظام نمودی و نمودگردانی در گویش لری بختیاری

فاطمه سلحشوری^۱، زینب محمدابراهیمی جهرمی^۲ *

۱. کارشناس ارشد زبان‌شناسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه شهیدبهشتی، تهران، ایران.

۲. دانشیار، گروه زبان‌شناسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران.

چکیده

نمود یکی از مقوله‌های معناشناختی است که به شیوه‌ی نگرش به ساختار درونی زمان در یک موقعیت اشاره دارد. این پژوهش با هدف بررسی نمود واژگانی و ارائه‌ی نظام نمودی افعال در گویش لری بختیاری انجام شده و در پی آن است که مؤلفه‌های مؤثر بر تعیین نوع نمود دستوری و همچنین نقش بافت در تغییر نوع نمود یا نمودگردانی را روشن سازد. روش تحقیق توصیفی-تحلیلی است و داده‌ها از طریق مصاحبه با پنج گویشور بومی گردآوری شده است. نتایج نشان می‌دهد که اگرچه برخی آزمون‌ها در تشخیص انواع نمود کفایت دارند، در مواردی عدم وضوح و حتی خلط میان انواع نمود مشاهده می‌شود. ویژگی‌های غایت‌مند و غیرغایت‌مند افعال و رفتار نمودی آن‌ها تابع بافت معنایی و کاربردشناختی است و می‌تواند موجب تغییر طبقه‌ی نمودی شود؛ از این رو بهتر است این ویژگی‌ها به‌عنوان خصیصه در نظر گرفته شوند نه طبقه‌ی مستقل. همچنین ابزارهای صوری و معنایی مانند فعل کمکی /dâjten/، پیشوند /e/ و قید /haj/ استمرار عمل را نشان می‌دهند و گاه بر وقوع فعل در آینده یا در شرف تحقق آن دلالت دارند. با وجود استفاده از یک محمول مشترک برای برخی کنش‌های مختلف در بختیاری، نوع نمود نقش تعیین‌کننده‌ای در تشخیص نوع کنش ایفا می‌کند. یافته‌های پژوهش بر ضرورت تحلیل جامع، بافت‌محور و کاربردشناختی در شناسایی و طبقه‌بندی نمود افعال در گویش لری بختیاری تأکید دارد.

واژه‌های کلیدی:

گویش‌شناسی
لری بختیاری
نمود دستوری
نمودگردانی
نمود واژگانی

تاریخچه مقاله:

دریافت: ۲۲ اردیبهشت‌ماه ۱۴۰۴

پذیرش: ۲۱ آبان‌ماه ۱۴۰۴

* آدرس ایمیل نویسنده مسئول: f_salahshouri@sbu.ac.irارجاع به مقاله: سلحشوری، فاطمه و محمدابراهیمی جهرمی، زینب. (۱۴۰۴). نظام نمودی و نمودگردانی در گویش لری بختیاری. *زبان‌شناسی و**گویش‌های ایرانی*. ۲(۱۰)، ۱-۱۷. <https://doi.org/10.22099/jill.2025.53207.1425>

حق نشر - ۲۰۲۵ نویسنده(گان). این یک مقاله با دسترسی آزاد است که تحت شرایط مجوز Creative Commons Attribution (CC BY-NC 4.0) منتشر شده است، استفاده، توزیع و تکثیر نامحدود را در هر رسانه‌ای مجاز می‌داند، مشروط بر اینکه به نویسندگان و منبع اصلی اشاره شود. هیچ اجازه‌ای از نویسندگان یا ناشر لازم نیست.

۱. مقدمه

منطقه وسیعی از غرب کشور، مرکز و مناطقی از سواحل خلیج فارس، قلمرو لرهایی است که جمعیت ساکنان این پهنه، در دو منطقه لری بزرگ و لری کوچک پراکنده شده است (سرلک، ۱۳۸۹: ۱۶). لرها به عنوان بخشی از اقوام ایرانی (هند و اروپایی) شناخته می‌شوند و به ایل‌های لری یا گروه قومی لرها منسوب‌اند (آنونبی^۱، ۲۰۰۳: ۱۷۳). به عبارت دقیق‌تر، این خانواده یک گروه جدا اما مرتبط با چند زیرگروه پیوسته از ایلات و طوایف است. شناخته‌شده‌ترین این گروه‌ها عبارتند از: فیلی (لر کوچک)، بختیاری، بویراحمدی، کهگیلویه و ممسنی که چهار گروه آخر شاخه لری بزرگ را تشکیل می‌دهند. بختیاری یکی از گویش‌های جنوب غربی ایران است که در منطقه وسیعی در غرب و جنوب غربی ایران به آن تکلم می‌شود. این منطقه که امروزه عمدتاً در چهار استان چهارمحال و بختیاری، خوزستان، لرستان و اصفهان واقع شده است، از جنوب به استان کهگیلویه و بویراحمد، از غرب به رود دز و شهرستان‌های شوشتر و دزفول در استان خوزستان، از شمال به شهرستان‌های الیگودرز و دورود در استان لرستان و از شرق به شهرستان‌های شهرکرد و بروجن در استان چهارمحال و بختیاری محدود می‌شود (طاهری، ۱۳۸۵: ۸۷-۸۶). محدوده لری خاوری^۲ شامل استان‌های چهارمحال و بختیاری، فارس، بوشهر، خوزستان، کهگیلویه و بویراحمد و اصفهان است (امان‌اللهی بهاروند، ۱۳۸۵: ۵۵). شمار قابل توجهی از لرها در مناطق همجوار ایلام، اصفهان و فارس زندگی می‌کنند. با توجه به پهنه وسیع گونه‌های لری، گونه زبانی مورد بررسی در این جستار، لری بختیاری میانی^۳ (هفت‌لنگی)^۴ است که در مناطقی از غرب استان اصفهان به آن تکلم می‌شود (آنونبی، ۲۰۰۳: ۱۷۳).

هر زبان، گویش^۵ یا گونه^۶ نمایانگر بخشی از فرهنگ یک ملت است و گسترش و حفاظت از آن، مستلزم مستندسازی و ثبت زبان‌شناختی آن است. زبان لری با گونه‌های متنوع خود، به عنوان یکی از گنجینه‌های زبانی ایران، شایسته مطالعه و تحلیل دقیق است. اهمیت این پژوهش در آن است که امروزه، به دلیل مهاجرت گویشوران بومی، توسعه صنعت و فناوری، و تأثیر روزافزون رسانه‌ها، گویش‌های اصیل ایرانی دستخوش تغییرات جدی شده‌اند. از این رو، گردآوری، مستندسازی دستور زبان و واژگان این گویش‌ها اقدامی ضروری به شمار می‌آید. داده‌های این گونه پژوهش‌ها می‌توانند در تدوین فرهنگ‌های جامع زبانی و ایجاد اطلس‌های گویش‌شناختی به کار گرفته شوند. ترسیم اطلس جامع و دقیق گویش‌شناختی زبان‌های ایرانی مستلزم آن است که جایگاه گویش‌ها و زبان‌های مختلف در شاخه‌های درخت زبان‌شناسی فارسی به طور دقیق مشخص شود. این امر می‌تواند به ارائه تصویری کامل‌تر از زبان‌های ایرانی و حفظ این میراث فرهنگی کمک شایانی نماید (آنونبی و همکاران، ۲۰۲۲).

¹ E. Anonby

^۲ زبان لری را می‌توان به دو شعبه باختری و خاوری تقسیم کرد که مرز بین این دو، رودخانه‌ی دز است که لرستان و بختیاری را از هم جدا می‌سازد (امان‌اللهی بهاروند، ۱۳۸۹: ۵۵).

^۳ لری بختیاری عمدتاً به سه شاخه‌ی اصلی تقسیم می‌شود: لری شمالی (میوندی)، لری میانی و لری جنوبی (جانکی).

^۴ تقسیم‌بندی ایل بختیاری به دو قسمت «هفت‌لنگ» و «چهارلنگ» مربوط به زمان صفویه (یا احتمالاً افشاریه) است که از اواخر قرن دهم آغاز و تا دهه‌ی سوم قرن یازدهم هجری، برای تسهیلات جمع‌آوری مالیات‌های محلی به وجود آمد و در این مدت به مرور شکل رسمی به خود گرفت (سرلک، ۱۳۸۹: ۱۹). راولینسون (۱۳۶۰) نیز در سفرنامه‌ی خود، از پرداخت مالیات بختیاری براساس قاطر و مادیان سخن رانده است. بنابراین احتمالاً وجه تسمیه چهارلنگ و هفت‌لنگ بر اساس مالیات صورت گرفته است (امان‌اللهی بهاروند، ۱۳۸۵: ۱۸۶).

⁵ dialect

⁶ variety

نمود یک مقوله معناساختی است که به شیوه نگرش به ساختار درونی زمان در یک موقعیت اشاره می‌کند. به عبارتی این مقوله به نحوه بروز رویدادها در طول زمان مربوط می‌شود (کامری^۱، ۱۹۷۶). مقوله نمود، در کنار سایر مقوله‌های فعل، مانند وجه^۲ و زمان دستوری^۳ از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است.

زمان دستوری، توسط زبان‌شناسان متعددی مورد بررسی قرار گرفته است و تعاریف مختلفی برای این مقوله ارائه شده است؛ مقوله زمان، بازنمایی نظام‌مند رابطه بین دو نقطه، در امتداد بعد خطی زمان دانسته می‌شود (گیون^۴، ۲۰۰۱: ۲۸۷-۲۸۶). کامری (۱۹۸۵) بیان می‌کند که زمان، بیان دستوری مکان در زمان است. زمان دستوری ابزاری است که در زبان برای نشان دادن موقعیت زمانی رویدادها نسبت به یک نقطه مرجع (معمولاً زمان گفتار) به کار می‌رود. به عبارت دیگر، زمان دستوری مشخص می‌کند که یک رویداد در گذشته، حال یا آینده رخ داده است. این مفهوم به انسان اجازه می‌دهد تا به طور دقیق به وقایع گذشته، حال و آینده اشاره کرده و آن‌ها را از یکدیگر متمایز کند (رضایی و بهرامی، ۱۳۹۷). با قائل شدن تمایز سه شقی بین زمان حال، گذشته و آینده، نمی‌توانیم زمان‌های گذشته استمراری، گذشته مستمر و گذشته ساده را از یکدیگر تمیز دهیم. آنچه که به تمایز بین این سه مقوله دستوری کمک می‌کند، مقوله دستوری نمود است که با درون موقعیت رویداد فارغ از ربط و نسبتش با موقعیت گفتار سر و کار دارد.

نمود را می‌توان از دو منظر طبقه‌بندی کرد؛ نمود واژگانی^۵ و نمود دستوری^۶. نمود دستوری در سطح جمله بررسی می‌شود (اسمیت^۷، ۱۹۹۷) که برخلاف نمود واژگانی از طریق امکانات دستوری زبان مانند پیشوندهای تصریفی و یا بدون عنصر تصریفی (کرافت^۸، ۲۰۱۲: ۳۱) مانند فعل کمکی و یا قید در ساختار جمله بیان می‌شود. این در حالی است که نمود واژگانی عموماً بدون اخذ نشانه خاصی بیانگر نمود معینی می‌باشد. این ویژگی به معنای ذاتی فعل باز می‌گردد. نمود واژگانی با عناوینی مانند «نمود درونی»^۹ و «نمود موقعیتی»^{۱۰} نیز بیان می‌شود. این نمود بیشتر به حوزه واژگان مربوط می‌شود، اما نمود دستوری به حوزه دستور مربوط است (دال^{۱۱}، ۱۹۸۵: ۲۷). بر اساس دیدگاه ایوانز و گرین^{۱۲} (۲۰۰۶) نمود واژگانی (موقعیتی) از رهگذر فعل‌های واژگانی در گزاره‌ها پدید می‌آید.

به همین منظور، در این پژوهش برآنیم تا ضمن بررسی خصوصیات معنایی افعال، چهارچوبی تا حد امکان نظام‌مند از طبقات نمودی در لری بختیاری ارائه کنیم و به پاسخ پرسش‌های زیر دست‌یابیم:

- چه مؤلفه‌هایی بر تعیین نوع نمود دستوری در لری بختیاری مؤثراند؟

¹ B. Comrie

² Mood

³ Tense

⁴ T. Givón

⁵ Lexical aspect

⁶ Grammatical aspect

⁷ C. S. Smith

⁸ W. Croft

⁹ Inner aspect

¹⁰ Situation aspect

¹¹ O. Dahl

¹² V. Evans & M. Green

- چگونه می‌توان تأثیر بافت را بر تغییر نوع نمود (نمودگردانی)^۱ تبیین کرد؟
در این پژوهش، ضمن ارائه نظام نمودی واژگانی لری بختیاری، رفتار افعال نیز در گزاره‌های مختلف مورد بررسی قرار می‌گیرد.

۲. پیشینه پژوهش

در این بخش، پژوهش‌هایی که به بررسی مقوله نمود در گویش بختیاری پرداخته‌اند، مرور می‌شود. از آنجا که در این زمینه تحقیقات اندکی انجام شده است، علاوه بر لری بختیاری، به برخی از پژوهش‌هایی که به بررسی نمود در دیگر گویش‌های ایرانی پرداخته‌اند نیز اشاره خواهد شد.

طاهری (۱۳۸۵) به بررسی ساختار فعل در گویش بختیاری رایج در شهرستان کوهرنگ پرداخته است. مواد زبانی تحقیق خود را از شهرستان کوهرنگ در استان چهارمحال و بختیاری و از میان بختیاری‌های کوچ‌نشین ساکن در اطراف شهر چلگرد که از طایفه آرپناهی و از شاخه هفت‌لنگ ایل بختیاری هستند، جمع‌آوری کرده است و به ماده‌های مضارع و ماضی، ساخت مصدر، صفت مفعولی، ادات فعلی، وجه، زمان و نمود فعل، ساخت فعل مجهول، صرف فعل‌های خاص و تأثیر فرآیندهای آوایی در صرف فعل اشاره کرده است. در این پژوهش مبحث نمود به صورت کلی و اجمالی مطرح شده است و بیان می‌کند که فعل دارای نمودهای ساده، استمراری، نقلی (کامل)، درجریان، پیاپی و آغازی است. در این پژوهش تنها نمود دستوری به اجمال بررسی شده است و نگارنده هیچ طبقه‌بندی نظام‌مندی را از نمود واژگانی ارائه نکرده است.

سلطانی (۱۳۹۱) به توصیف فعل در گویش لری بختیاری شهرستان الیگودرز منطقه ده‌تیرانی می‌پردازد. پژوهش از نوع توصیفی تحلیلی است. نگارنده ساختمان فعل را از نظر ساده، مرکب‌بودن، ایستا^۲ و پویا بودن بررسی می‌کند. نگارنده «۹۳۸» فعل از افعال این گویش را به عنوان نمونه بررسی کرده است. براساس طبقه‌بندی که از افعال زبان لری انجام شده است، از تعداد «۹۳۸» فعل، «۶۸۵» فعل مرکب و پیشوندی و «۲۵۳» فعل ساده بودند. همچنین بیان می‌کند که تعداد افعال کنشی در این زبان بیشتر از افعال ایستا می‌باشد.

رضایی و امانی‌بابادی (۱۳۹۲) با رویکردی توصیفی به بررسی نمود دستوری در گویش بختیاری می‌پردازند. هدف آن‌ها شناخت انواع نمود دستوری، تظاهر واژ-نحوی آن‌ها و تفاوت نمود در این گویش، با زبان فارسی است. پژوهش براساس چهارچوب نظری کامری (۱۹۷۶) انجام شده و ابزارهای بیان انواع نمود ناقص^۳، تام^۴ و کامل^۵ مورد تحلیل قرار گرفته است. نگارندگان بیان می‌کنند که نمود ناقص به نمودهای استمراری^۶، عادی^۷ و مکرر^۸ تفکیک می‌شود که در گویش بختیاری همانند فارسی تمایز

¹ Aspect shift

² stative

³ imperfective

⁴ Perfective

⁵ Perfect

⁶ continuous

⁷ habitual

⁸ repetitive

نمودی بین نمود ناقص، تام و کامل به صورت حضور و عدم حضور تکواژ قابل تشخیص است و ابزارهای بیان مقوله نمود در این گویش، شکل صرفی افعال در زمان‌های مختلف و افعال کمکی هستند.

عباسی و نجفیان (۱۳۹۴) به بررسی ساخت‌های زمان گذشته در بختیاری پرداخته‌اند. نگارندگان ضمن اشاره به تفاوت ساخت ماضی در بختیاری و زبان فارسی، گویش مذکور را دارای وجوه اخباری، التزامی و تمنایی معرفی می‌کنند. در این پژوهش اشاراتی نیز به نمود شده است که در این خصوص تنها به سه نمود ساده، استمراری و کامل اشاره کرده‌اند، اما مبنای تقسیم‌بندی خود را توضیح نداده‌اند. در خصوص نمود ساده، معیار نوع تصریف را در نظر گرفته‌اند و در دو نوع نمود دیگر یعنی استمراری و کامل از اصطلاحات مربوط به محتوای نمودی استفاده کرده‌اند.

ضیامجیدی و حق‌بین (۱۳۹۷) به پیروی از آنوبی (۲۰۰۳) نمود دستوری را در سه گروه مختلف در زبان لری (لرستانی، لری جنوبی و بختیاری) بررسی کرده‌اند. در این پژوهش نگارندگان با استفاده از نظریه‌ی هیوسین و بوبنیک^۱ (۱۹۹۷) با رویکردی کاملاً صرفی، صرف نظر از معنا، تنها نمود دستوری در افعال زبان لری را بررسی کرده‌اند. این توصیف در قالب رده‌شناسی نمود و از نظر تصریفی انجام می‌شود و متغیرهای معنایی در این دسته‌بندی دخالتی ندارند. در ساخت نمودی کامل، ترتیب قرار گرفتن ضمایر شخصی و فعل معین در این ساخت با فارسی تفاوت دارد و فعل معین در ساخت نمود کامل در لری، صورت دستوری شده و ثابتی است و مانند فعل معین در فارسی صرف نمی‌شود. در این پژوهش صرفاً نمود دستوری بررسی شده است و نگارندگان به نمود واژگانی در این گویش‌ها اشاره‌ای نداشته‌اند.

موسوی (۱۴۰۱) بر این باور است که در گویش لری بالاگریوه، نمود استمراری با استفاده از فعل کمکی /hase/ «خواستن» ساخته می‌شود، در حالی که در لری خرم آبادی، تحت تأثیر زبان فارسی همین ساختار را با استفاده از فعل کمکی /dafte/ «داشتن» می‌سازد. پژوهشگر، به دنبال یافتن ماهیت عناصر /ha/ و /he/ در ساخت‌های استمراری است. در لری بالاگریوه، برخلاف فارسی پیشوند «می» به فعل اصلی متصل نمی‌شود و فعل /hase/ «خواستن» دستوری شده و نقش استمراری را به عهده گرفته است. برخلاف فارسی، در لری بالاگریوه فقط فعل اصلی صرف می‌شود و فعل «خواستن» به صورت ستاک مضارع به کار می‌رود. محمول‌های ایستا همچون «دوست داشتن» و «دانستن» در لری بالاگریوه به همراه تکواژ /ha/ به کار نمی‌روند. به کار بردن تکواژهای /ha/ و /he/ به همراه محمول‌های کامل باعث ناقص شدن ساختار آن‌ها، می‌شود. ضمن اینکه برخلاف زبان فارسی که افعال «خواستن»، «داشتن» و «توانستن» در فارسی به صورت استمراری به کار نمی‌روند، در لری بالاگریوه به همراه تکواژ استمراری به کار رفته و معنایی خاص، به خود می‌گیرند. نمود استمراری با استفاده از فعل کمکی «خواستن» ساخته می‌شود؛ نحوه بروز نمود استمراری در بالاگریوه‌ای به کمک یک فعل کمکی یا تکواژ خاص، صورت نمی‌گیرد و این گونه زبانی از راهکارهای مختلفی به منظور نمایش نمود استمراری بهره می‌جوید.

در میان پژوهشگران غیرایرانی، پژوهش‌های اندکی به تحلیل زبان‌شناختی گویش‌های مختلف لری اختصاص یافته است و مطالعات جامع و نظام‌مند در این حوزه تقریباً مشاهده نمی‌شود. در سفرنامه‌های خارجی در مورد کوچکترین ویژگی‌ها و مختصات

^۱ J. Hewson & V. Bubenik

زبانی این گونه‌ها، اعم از واجی، صرفی، نحوی و معنایی صحبتی به میان نیامده است. نویسندگان خارجی عمدتاً مطالعات خود را به زمینه‌های قوم‌شناختی، جامعه‌شناسی و رابطه گویش لری با دیگر گویش‌ها و زبان‌های ایرانی، معطوف کرده‌اند. مک کینان^۱ (۲۰۱۱) به پیشوندهای نشانگر نمود در بختیاری و لری اشاره کرده است و «ای» /I/ را نشانه نمود نامتکامل و «ب» /be/ را پیشوند مضارع التزامی معرفی می‌کند و بیان می‌کند که بر خلاف صورت استمرار، حال ساده عمومی (بدون پیشوند «ای») نشان دهنده امور عادی معمول، می‌باشد. نگارنده با وجودی که به نمود فعل پرداخته است اما منظور خود را از امور عادی، مشخص نکرده است. ضمن اینکه مبنای تقسیم بندی نمودی وی به طور واضح بیان نشده است. در اغلب پژوهش‌های پیشین پیرامون گویش لری، مطالعات عمدتاً به بررسی فعل و ساختارهای زمانی محدود شده‌اند و تفاوت میان نمود دستوری و نمود واژگانی به‌طور مشخص مورد توجه قرار نگرفته است. این کاستی باعث شده است که بسیاری از تحلیل‌ها نتوانند به روشنی نحوه تعیین نوع نمود دستوری یا تغییر نمود (نمودگردانی) را در این گویش توضیح دهد. در نتیجه، هنوز نظام نمودی لری، به‌ویژه نحوه تعامل میان ویژگی‌های واژگانی و دستوری فعل‌ها، به‌صورت دقیق و تحلیلی شناسایی نشده است.

۳. چارچوب نظری پژوهش

یکی از عناصر زبانی مهم که در کنار سایر مقوله‌های دستوری در فعل متبلور شده (مانند وجه و زمان دستوری) نمود فعل می‌باشد. نمود، راه‌های مختلف نگرش به ساختار زمانی درونی یک موقعیت می‌باشد و مفهومی گوینده‌بنیاد است (کامری، ۱۹۷۶). زمان دستوری و نمود، هر دو به زمان اشاره می‌کنند؛ زمان دستوری به صورتی اشاری و برون‌موقعیتی به زمان اشاره دارد، اما نمود، نشان دهنده زمان غیراشاری و درون‌موقعیتی می‌باشد (بابی^۲، ۲۰۰۳: ۱۵۷). در یک تقسیم‌بندی کلی، نمود به دو دسته نمود واژگانی و نمود دستوری تقسیم می‌شود (دال، ۱۹۸۵: ۲۷). به اعتقاد کامری (۱۹۷۶) نمود واژگانی از مشخصه‌های معنایی موجود در فعل است که بدون اخذ نشانه دستوری خاص، روند انجام فعل را از لحاظ شروع، تداوم، استمرار و پایان نشان می‌دهد. این نمود در تقابل با نمود دستوری قرار می‌گیرد. نمود دستوری یک مقوله دستوری است که ممکن است با استفاده از فعل کمکی، پیشوندها و پسوندها (ابزارهای صرفی-نحوی) مشخص شود (ریچارد و اسمیت^۳، ۲۰۰۲: ۳۴). این نمود در سطح جمله مورد بررسی قرار می‌گیرد (اسمیت، ۱۹۹۷). در یک تقسیم‌بندی کلی، نمود دستوری به دو دسته تام و ناقص تقسیم می‌شود. نمود تام، رویداد را به صورت یک کل واحد و یکپارچه توصیف می‌کند، بدون اینکه به جزئیات زمان و نحوه وقوع آن پرداخته شود. در مقابل، نمود ناقص، به روند درونی رویداد توجه می‌کند و آن را به صورت یک فرایند در حال جریان توصیف می‌کند. به عبارت دیگر، نمود تام به رویداد، به عنوان یک نقطه در زمان می‌نگرد، در حالی که نمود ناقص به آن، به عنوان یک بازه زمانی نگاه می‌کند و احتمالاً می‌خواهیم اشاره کنیم که در حین این رویداد چه رویداد دیگری رخ داده است (کامری، ۱۹۷۶: ۳-۴).

¹ C. MacKinnon

² J. Bybee

³ J. Richards & R. Schmidt

کامری (۱۹۷۶: ۲۵-۲۸) نمود ناقص را به دو دسته عادت‌ی و استمرار‌ی تقسیم می‌کند. فعل‌های دارای نمود عادت‌ی، دربرگیرنده یک گستره بلند زمانی‌اند؛ گویی، رویداد موردنظر در کل آن گستره، پخش شده باشد. مثال: «در دوران دانشجویی، سه‌شنبه‌ها به سینما می‌رفتیم». کامری (۱۹۷۶) نمود استمرار‌ی را به صورتی سلبی تعریف می‌کند: نمود استمرار‌ی آن دسته از نمودهای ناقص‌اند که عادت‌ی نیستند. مثال: «دیروز ساعت پنج داشتی چه کار می‌کردی؟ داشتم درس می‌خواندم». در نمودهای ناقص استمرار‌ی، موقعیت درونی رویداد شکافته می‌شود و گوینده از منظری در بطن آن، رویداد را روایت می‌کند و برای مثال به استمرار یا ناتمام ماندنش اشاره می‌کند. اما در نمود ناقص عادت‌ی، موقعیت درونی رویداد مدنظر نیست، بلکه موقعیت درونی گستره زمانی موردنظر است و به همین دلیل است که تکرار، مفهومی جدانشدنی از نمود عادت‌ی است.

نخستین تقسیم‌بندی افعال کنشی^۱ مربوط به ارسطو (۱۹۸۴) است. ارسطو بین افعال ایستا و افعال غیرایستا تمایز قائل می‌شود. افعال غیرایستا (کنشی) در تقسیم‌بندی ارسطو (۱۹۸۴) به دو دسته غایت‌مند^۲ و غیرغایت‌مند^۳ تقسیم می‌شوند. بعد از ارسطو رایل^۴ (۱۹۴۹: ۱۴۹) نخستین بار اصطلاح حصولی^۵ را معرفی می‌کند. افعال حصولی به نظر وی، به کنش‌های پایان‌بنیاد^۶ اشاره دارد و این دسته از افعال در تقابل با افعال کنشی قرار می‌گیرد. افعال کنشی فاقد پایان هستند. کنی^۷ (۱۹۶۳) برای تشخیص افعال کنشی، از مسئله استلزام معنایی بهره می‌جوید؛ در این معنا که در افعال کنشی و غیرغایت‌مند شکل استمرار‌ی فعل، مستلزم صدق همان فعل به صورت گذشته می‌باشد. برای مثال «علی در حال دویدن است» می‌تواند مستلزم این معنا باشد که علی دویده است (چراغی و کریمی‌دوستان، ۱۳۹۲: ۵۵).

وندلر^۸ (۱۹۶۷، ۱۹۵۷) با استفاده از سه ویژگی ایستا در مقابل کنشی، تداومی^۹ در مقابل لحظه‌ای^{۱۰} و غایت‌مند در مقابل غیرغایت‌مند افعال را در چهار طبقه ایستا، کنشی، حصولی و لحظه‌ای قرار داد. پس از آن دوتی^{۱۱} (۱۹۷۹) طبقه کنشی‌پایا^{۱۲} را به این افعال اضافه نمود. این دسته از افعال را ون‌لیون^{۱۳} (۲۰۰۷: ۲۴) تحت عنوان غایت‌مند-کنشی معرفی می‌کند.

دوتی (۱۹۷۹) چندین آزمون نحوی و معنایی را برای تشخیص رخداد‌های غایت‌مند در مقابل رخداد‌های غیرغایت‌مند ذکر کرده است. هرکدام از این طبقات، ویژگی‌های خود را دارا هستند. یکی از اساسی‌ترین روش‌های طبقه‌بندی محمول مربوط به این است که آیا این محمول وضعیتی را توصیف می‌کند که در طول زمان در حال تغییر است یا وضعیتی که نسبتاً ایستا است؟

¹ activity

² accomplishment/ telicity

³ atelicity

⁴ G. Ryle

⁵ achievement

⁶ End-oriented

⁷ A. Kenny

⁸ Z. Vendler

⁹ durative

¹⁰ punctual

¹¹ D. R. Dowty

¹² Active-accomplishment

¹³ Jr. Van Valin

محمول‌های نوع اول محمول‌های کنشی هستند، در حالی که محمول‌های نوع دوم، محمول‌های ایستا (حالت‌نما) نامیده می‌شوند (کروئگر^۱، ۲۰۰۵: ۱۵۲).

جکندوف^۲ (۱۹۸۳: ۱۷۰) چندین آزمون ساده را برای تشخیص افعال ایستا از افعال کنشی در زبان انگلیسی بیان کرده است. نخستین نکته این است که افعال کنشی (رخدادی)^۳ بیانگر رخدادهایی هستند که در زمان روی می‌دهند، اما حالت‌ها وضعیت‌هایی پایدارند و نمی‌توانند «اتفاق بیفتند». دوم، تنها رخدادهای را می‌توان به طور معمول در نمود استمراری بیان کرد. افعال ایستا به طور کلی در طول زمان دست‌خوش تغییر نمی‌شوند. افعال ایستا یکپارچگی درونی دارند و هیچ‌گونه تغییر حالتی را نمی‌پذیرند؛ به همین خاطر نمی‌توانند به صورت استمراری بیان شوند. در نتیجه بیان این افعال در نمود استمراری، موجب غیردستوری‌شدن این افعال می‌شود. آزمون سوم شامل استفاده از زمان حال ساده است. در زبان انگلیسی، رخدادهایی که در زمان حال ساده بیان می‌شوند، تعبیر عادی اتخاذ می‌کنند، در حالی که حالت‌ها چنین عمل نمی‌کنند. برای مثال در جمله «مریم هر روز دخترش را می‌بوسد» دال بر این است که فاعل عادت به انجام عمل دارد که توسط محمول توصیف شده است. در گزاره‌های ایستا، مانند این اتاق خیلی گرم است، تنها دلالت بر این دارند که وضعیت امور توصیف شده در آن زمان خاص درست است. این گزاره به این معنا نیست که یک اتاق همیشه گرم است. در واقع نمود ایستا در این گزاره‌ها گذرا و موقت است و ممکن است در آینده تغییری در گرم بودن اتاق به وجود آید و دمای هوا در آن اتاق تغییر کند (کروئگر، ۲۰۰۵: ۱۵۳).

رخدادهای را می‌توان به دو گروه اصلی غایت‌مند و غیرغایت‌مند طبقه‌بندی کرد. رخدادهای غایت‌مند، آن‌هایی هستند که پایان مشخصی دارند. برای مثال، فعل «مردن» را در نظر بگیرید؛ زمانی که کسی مرده باشد، فرایند «مردن» به پایان رسیده است. این نقاط پایانی، بخش ذاتی معنای خود گزاره‌هاست. این فعل غایت‌مند را با فعل غیرغایت‌مندی چون «راه رفتن» مقایسه کنید. از نظر منطقی ما می‌دانیم که فرد باید در نهایت از راه رفتن دست بکشد اما هیچ چیز در معنای خود این فعل وجود ندارد که دلالت بر وجود یک نقطه پایانی داشته باشد، یا مشخص کند که چه موقع می‌توان گفت این رخداد کامل است (کروئگر، ۲۰۰۵: ۱۵۴).

دوتی (۱۹۷۹: ۵۶) چندین آزمون را برای تشخیص رخدادهای غایت‌مند در مقابل رخدادهای غیرغایت‌مند ذکر کرده است. مثلاً، رخدادهای غیرغایت‌مند به طور کاملاً طبیعی با عبارت‌های بیان‌کننده مدت زمان (قیود نامقید) مانند «برای X مدت زمان» بیان می‌شوند، در حالی که رخدادهای غایت‌مند با چنین عباراتی خیلی طبیعی نیستند؛ چون حضور همزمان فعل مقید و قید نامقید منجر به ایجاد تنش معنایی می‌گردد. در مقابل، رخدادهای غایت‌مند به طور کاملاً طبیعی با قیدهای مقید زمان مانند «در X مدت زمان» رخ می‌دهند. در حالی که چنین قیودی با محمول‌های غیرغایت‌مند، خوانش طبیعی ندارند.

افعال لحظه‌ای به نظر دوتی (۱۹۷۹: ۵۴) غالباً فاقد استمرار هستند. پیوی^۴ (۲۰۱۰: ۱۰۳) در این خصوص بیان می‌کند که چون افعال لحظه‌ای در مدت زمان کوتاهی اتفاق می‌افتند، در نتیجه غالباً امکان باهم‌آیی آن‌ها با نمود استمراری وجود ندارد. این افعال پویا هستند، اما در طول زمان تداوم ندارند و در لحظه اتفاق می‌افتند. اگر این افعال با نمود استمراری بیان شوند، به

¹ P. R. Kroeger

² R. S. Jackendoff

^۳ از این نمود گاه به نمود رخدادی نیز تعبیر شده است (راسخ‌مهند، ۱۳۹۳).

⁴ P.L. Pavey

استمرار مرحله آغاز رخداد اشاره دارد. در واقع اگر افعال لحظه‌ای به صورت استمراری بیان شوند، از آنجا که ذاتاً استمرار در افعال لحظه‌ای امری محال می‌باشد، این استمرار نشان دهنده در حال پیشرفت بودن مرحله مقدماتی آن محمول می‌باشد. دسته‌ای دیگر از افعال لحظه‌ای را می‌توان تحت عنوان افعال لمحهای^۱ نام‌گذاری کرد. محمول‌هایی مثل «در زدن» در این زیر گروه قرار می‌گیرند. از آنجایی که افعال لحظه‌ای فاقد ویژگی انباشتگی هستند، بیان این‌گونه افعال در نمود استمراری بیانگر مفهوم تکرار می‌باشد.

۳-۱. روش پژوهش

این پژوهش، پژوهشی توصیفی تحلیلی است. داده‌های این پژوهش از طریق مصاحبه با گویشوران بومی لری بختیاری که غالباً ساکن غرب استان اصفهان می‌باشند، جمع‌آوری شده است. این گویش به نام لری میانی شناخته می‌شود که عمدتاً خاص طوایف هفت‌لنگ (و بعضاً چهارلنگ) است.

گویشوران این پژوهش مجموعاً پنج نفر می‌باشند که کاملاً به زبان خود تسلط دارند و سن آن‌ها بین ۵۰ تا ۷۰ سال است. هرچند تعداد این گویشوران محدود بوده است، اما همگی از میان گویشوران بختیاری فاقد تحصیلات دانشگاهی انتخاب شده‌اند که تسلط کامل به زبان فارسی نداشته‌اند. این ویژگی سبب می‌شود داده‌های حاصل از گفتار آنان بازتاب‌دهنده زبان طبیعی و اصیل این گویش باشد، بی‌آن‌که تحت تأثیر ساخت‌های رسمی فارسی معیار قرار گیرد. افزون‌بر این، گفتار این گویشوران در مقایسه با گویشوران نسل جدید تفاوت‌های چشمگیری، حتی در سطح آوایی، نشان می‌دهد؛ امری که خود بر اعتبار و بومی بودن داده‌ها می‌افزاید. همچنین، به دلیل دشواری دسترسی به گویشورانی با چنین ویژگی‌هایی (اعم از سن، جنسیت و میزان تسلط بر گویش بومی) انتخاب پنج نفر اقدامی هدفمند و متناسب با شرایط میدانی محسوب می‌شود.

داده‌ها در یک محیط آرام و طبیعی جمع‌آوری شدند تا گفتار گویشوران کاملاً بازتاب‌دهنده زبان روزمره و طبیعی باشد. در برخی موارد، صدا بدون اطلاع قبلی گویشور به مدت پنج ساعت ضبط شد و پس از آن، رضایت آنان برای استفاده از داده‌ها کسب گردید. به‌طور هدفمند نیز از گویشوران خواسته می‌شد درباره زندگی گذشته یا خاطرات شخصی خود صحبت کنند؛ با این حال، در طول ضبط، آن‌ها از هدف پژوهش و زمان ثبت داده‌ها مطلع نبودند. علاوه بر این، گاهی داده‌ها از گفتار طبیعی و روزمره گویشوران جمع‌آوری شد، بدون آنکه هیچ پرسشی از سوی پژوهشگر مطرح شود، تا نمونه‌هایی اصیل و دست‌نخورده از زبان به دست آید. پس از ضبط گفتار، داده‌ها به دقت یادداشت و ثبت شدند تا امکان تحلیل دقیق و مستند آن‌ها فراهم گردد. شم زبانی نگارنده نیز به عنوان گویشور این گونه، به منظور تشخیص خوش‌ساختی و بدساختی جملات، مورد استفاده قرار گرفته است.

۴. تحلیل داده‌ها

برای روشن‌تر شدن نحوه تحلیل، در ادامه نمونه‌هایی از جملات لری بختیاری ارائه می‌شود. این مثال‌ها به تفکیک انواع نمود بررسی شده‌اند تا چگونگی عملکرد هر نوع نمود در ساخت‌های مختلف زبانی به‌وضوح نشان داده شود. ضمن اینکه مطابق با

¹ semelfactive

آزمون‌های دوتی (۱۹۷۹) و آزمون‌های جکندوف (۱۹۸۳) و طبقه‌بندی وندلر (۱۹۵۷، ۱۹۶۷) به طبقه‌بندی نظام نمودی لری بختیاری می‌پردازیم. و همچنین برهم‌کنش سایر ظرفیت‌های فعل و تأثیر نمود دستوری بر تعیین نوع نمود واژگانی نیز سنجیده می‌شود. کفایت آزمون‌های فوق نیز در خصوص انواع نمود، مورد بررسی قرار می‌گیرد.

۴-۱. افعال کنشی

افعال کنشی، افعالی پویا هستند که باید دائماً در معرض انرژی ورودی باشند (کامری، ۱۹۶۷: ۴۹). این افعال در معنای خود نقطه پایانی ندارند، با نمود استمراری بیان می‌شوند اما با قیده‌های مقید زمانی به کار نمی‌روند. این افعال معمولاً همگن^۱ هستند. برای مثال اگر یک شخص در حال «شمردن» چیزی باشد، بخشی از این رخداد (X) دلالت بر کل رخداد دارد.

1. /ʔon-on efmârd-en^۲ o dâ-n mâmâ-t/

ت-مادر س.ج-دادن و س.ج-شمردن را-آن‌ها

«آن‌ها (ظروف) را شمردند و به مادرت دادند.»

۴-۱-۱. آزمون‌های جکندوف (۱۹۸۳: ۱۷۰) و دوتی (۱۹۷۹):

در خصوص محمول «شمردن» در جمله (1) در پاسخ به پرسش «چه اتفاقی افتاده است»، این محمول را می‌توان به کار برد و با توجه به این آزمون، یک محمول کنشی است. رخداد «شمردن»، در معنای ذاتی خود پایان یا نهایتی ندارد و به عبارتی محمول غایت‌مند محسوب نمی‌شود.

به نظر کامری (۱۹۷۶: ۴۵) در خصوص تعیین غایت‌مند یا غیرغایت‌مند بودن یک موقعیت، باید ظرفیت‌های فعل (موضوع‌های فعل) را نیز در نظر داشت. عمل «شمردن» در معنای خود هیچ نقطه پایانی ندارد، می‌دانیم که فرد در نهایت باید از شمردن دست بکشد، اما این فعل می‌تواند تا بی‌نهایت ادامه پیدا کند؛ بنابراین نمود این جمله را صرفاً نمی‌توان خارج از بافت تعیین کرد و سایر ظرفیت‌های فعل نیز، در تعیین نوع نمود مؤثراند. در این جمله به دلیل به کارگیری مفعول (ظرف‌ها)^۳ محمول «شمردن» نمود غایت‌مند پیدا می‌کند. از معنای جمله اینگونه برداشت می‌شود که عمل «شمردن» به پایان رسیده است. با توجه به اینکه نمود دستوری در این جمله نیز نمود تام می‌باشد، بنابراین می‌توان گفت بافت گفتمان در تعیین نوع نمود نیز مؤثر بوده است.

^۱ با استفاده از ویژگی همگن بودن می‌توان تمایز میان افعال کنشی و افعال غایت‌مند را نشان داد. این ویژگی نخستین بار توسط وندلر (۱۹۶۷) معرفی شد. در حقیقت، فرایندی همگن است که در هر لحظه از زمان بتوان گفت آن فرایند در حال انجام شدن می‌باشد.

^۲ برخی از افعال بختیاری مانند /efmârd-en/، /efkænd-en/ و /efnîd-en/، به معنای «شمردن»، «شکندن» و «شنیدن» دارای پیشوند /e/ می‌باشند. در واقع /e/ جز ساختمان خود فعل است و پیشوند استمراری نمی‌باشد.

^۳ با توجه به بافت گفتمان و بررسی جمله‌های قبل و بعد این گزاره، مفعول جمله‌ی مورد نظر، ظرف می‌باشد.

گزاره‌های غیرغایت‌مند با عبارت‌های بیان‌کننده مدت زمان مثل «به مدت X زمان» بیان می‌شوند. گزاره‌های غایت‌مند با عبارات بیان‌کننده یک محدودیت زمانی مثل «در X مدت زمان» رخ می‌دهند (در واقع این افعال با قیود زمانی مقید به کار می‌روند): اما محمول «شمردن» با وجودی که محمولی «غیرغایت‌مند» است، با «در X مدت زمان» طبیعی به نظر می‌رسد.

1-1. /men də dejqe efmârd-Ø-so/

آن‌ها را-س.م-شمردن دقیقه ده در

«در ده دقیقه آن‌ها (ظرف‌ها) را شمرد^۱»

2-1. /ʔon-on hær ru e-fmâr-en/

س.ج-شماردن-می روز هر آن‌ها را

«آن‌ها (ظروف) را، هر روز می‌شمارند.»

می‌توان محمول مورد نظر را در یک محدوده زمانی خاص (با قیود مقید زمانی) نیز مقید کرد. ضمن اینکه این محمول، در زمان حال ساده تعبیر عادی اتخاذ می‌کند. یعنی عادت شمردن برای فرد یک ویژگی محسوب می‌شود که در هر زمانی اعتبار دارد. حتی اگر در زمان حال، آن شخص به عمل «شمردن» مشغول نباشد، می‌توان از زمان حال ساده استفاده کرد.

2. /du:f dzæxt seqes pæs xond-en/

س.ج-خواندن پس صیغه را تازه دیشب

«دیشب تازه خطبه طلاق را خواندند.»

در این جمله، رخداد «خواندن» همراه با قید مقید «دیشب» به کار رفته است. تحت تأثیر بافت گفتمانی و در نتیجه هم‌زمانی نمود تام با قید زمان، این جمله با ساخت «در X مدت زمان» طبیعی به نظر می‌رسد. عمل «خواندن» در بازه زمانی مشخصی به پایان رسیده است و به‌کارگیری زمان گذشته ساده نیز این تفسیر را تأیید می‌کند. اگر آزمون جکندوف (۱۹۸۳) را بر این گزاره اعمال کنیم، عبارت «اتفاقی که افتاد این بود که...» با آن سازگار است و خوانشی طبیعی ایجاد می‌کند. همچنین، در صورتی که همین محمول در زمان حال ساده به کار رود، تعبیر عادی از آن به‌دست می‌آید.

3. /være tâ petun tejn-im, bâz dæst kef-im/

ا.م-کشیدن دست دوباره، ا.م-تکاندن پتو را تا آن وقت

«وقتی که پتو را تکاندم، دوباره روی آن دست کشیدم.»

در این جمله، محمول «تکاندن» را می‌توان با گزاره «اتفاقی که افتاد این بود که...» به کار برد. با استناد به آزمون‌های جکندوف (۱۹۸۳) محمول مورد نظر، فعلی کنشی است که توسط کنشگر انجام می‌شود. این محمول می‌تواند با نمود استمرار نیز به کار رود؛ برای مثال: «داشتم پتو را می‌تکاندم». به‌کارگیری این فعل همراه با قید زمانی مقید، در جمله‌ای مانند «در چند

^۱ این گزاره، حاوی محمولی است که در زمان گذشته ساده به اتمام رسیده است و دارای نمود تام می‌باشد.

ثانیه پتو را تکاندم»، نشان می‌دهد که فعل به صورت غایت‌مند تحقق یافته است؛ هرچند در بافت‌های دیگر ممکن است چنین ویژگی‌ای نداشته باشد.

4. /xin bes tæredod ne-kon-e/

س.م-کردن-نمی تردد به_او خون

«خون در رگ‌هایش جریان ندارد (تردد نکردن خون).»

در لری بختیاری برای توصیف «جریان داشتن خون» از محمول «تَرَدُد کردن» استفاده می‌شود که به یک فرآیند مداوم و پایدار اشاره دارد. «تَرَدُد کردن خون» (جریان داشتن خون) را می‌توان به عنوان یک محمول پویا در نظر گرفت که ویژگی‌های هر دو نوع محمول حالت‌نما (ایستا) و کنشی را داراست؛ از این جهت که در طول شبانه روز در حالت طبیعی، خون در بدن انسان جریان داشته و توقفی ندارد؛ علاوه بر این، جریان خون شامل حرکت و تغییر مداوم است، که آن را به یک فرآیند پویا تبدیل می‌کند. بنابراین به کار بردن گزاره «اتفاقی که افتاد این بود که...» (جکندوف، ۱۹۸۳) با این محمول طبیعی به نظر نمی‌رسد؛ چون با توجه به مداوم بودن و عدم آغاز و پایان مشخص، بیشتر به محمول‌های حالت‌نما نزدیک است؛ به همین دلیل به کار بردن محمول «تَرَدُد کردن» با عبارت «در X مدت زمان» طبیعی به نظر نمی‌رسد. این محمول را نیز می‌توانیم در نمود استمراری به کار ببریم؛

1-4. /xin bes tæredod ne-kerd-Ø/

س.م_کردن_نمی تردد به_او خون

«خون در بدنش جریان نداشت.»

به طور کلی می‌توان گفت که «تَرَدُد کردن خون» محمولی است که در مرز میان محمول‌های حالت‌نما و کنشی قرار می‌گیرد؛ از این جهت که گرچه شامل حرکت و پویایی است، اما رخداد آن بدون آغاز و پایان مشخص، به صورت مداوم تداوم دارد. بنابراین، این محمول را می‌توان فرآیندی مداوم دانست که از نظر نمودی غیرغایت‌مند است.

۴-۲. افعال ایستا

ایستاهای وجود دارند یا به وجود می‌آیند و توصیف‌کننده یک وضعیت، حالت، احساسات و ادراک می‌باشند و به همین دلیل با قیودی که نشان‌دهنده کنش و فعالیت باشند، به کار نمی‌روند. با استناد به آزمون‌های جکندوف (۱۹۸۳: ۱۷۰) حالت‌ها نمی‌توانند اتفاق بیفتند. برای مثال در گزاره «سالی ایرلندی بود» استفاده از گزاره «اتفاقی که افتاد این بود...» موجب غیردستوری و بدساخت شدن جمله فوق می‌شود. افعال ایستا، به طور معمول در نمود استمراری بیان نمی‌شوند. افعال ایستا در زمان حال ساده و با قید تکرار تعبیر عاداتی اتخاذ نمی‌کنند. از دیگر ویژگی‌های افعال ایستا، تداومی بودن آن‌ها می‌باشد. تا زمانی که این افعال دستخوش تغییر نشوند، تداوم می‌یابند که این ویژگی به غیرغایت‌مند بودن افعال ایستا باز می‌گردد. بنابراین، این افعال از نظر زمانی نامقید هستند. این افعال می‌توانند با قیودی که مشخص‌کننده طول زمان است، بیان شوند.

برای روشن‌تر شدن ویژگی‌های افعال ایستا در لری بختیاری، در ادامه چند مثال ارائه شده است که نحوه تعامل فعل، نمود دستوری و بافت زمانی را نشان می‌دهد.

5. /Gær bi-n ze jæk/

یکدیگر از س.ج. بودن قهر

«با هم دیگر قهر بودند.»

«قهر بودن»، توصیف حالتی است که میان دو یا چند شخص برقرار است. مادامی که تغییری در این وضعیت صورت نگیرد، این حالت همچنان برقرار می‌باشد. مطابق با آزمون جکندوف (۱۹۸۳: ۱۷۰) در خصوص جمله (5) به کار بردن جمله «اتفاقی که افتاد این بود که...» منجر به غیردستوری شدن این جمله می‌شود. ضمن اینکه بیان حالت در نمود استمراری منجر به تولید یک جمله بدساخت خواهد شد. اگر این محمول ایستا در زمان حال ساده و با قید تکرار بیان شود، تعبیر عادت‌ی اتخاذ نمی‌کند. این گزاره، گزاره‌ای غیرغایت‌مند است؛ چون با عبارت‌های بیان کننده طول مدت زمان یعنی «به مدت X مدت زمان»، خوانش طبیعی دارد.

برای مثال:

1-5 /jo dosâle ke Gær-en ze jæk/

یکدیگر از س.ج. قهر که فعل ربطی_سال دو این

«به مدت دو سال است که با هم دیگر قهر هستند.»

6. /vâlur bâbât bid-en/

س.ج. بودن پس‌اضافه_ پدر فامیل پدری

«فامیل پدری پدربزرگت بودند.»

با استناد به آزمون جکندوف (۱۹۸۳) به کار بردن آزمون «به مدت/در مدت X زمان» در این گزاره طبیعی به نظر نمی‌رسد؛ چون گزاره‌ای مطلقاً ایستاست. نمی‌تواند در نمود استمراری نیز به کار رود. فامیل پدری بودن، حالتی است که نمی‌توان در آن تغییری ایجاد کرد و از بدو تولد شخص، به صورت ذاتی وجود دارد. این فعل از ویژگی [-تمام پذیری] برخوردار است.

7. /mo xo næv-nest-om meriz-in/

د.ج. مریض ام_دانستن_نمی که من

«من که نمی‌دانستم شما مریض هستید.»

محمول «دانستن» یک محمول ایستا است که وضعیت آگاهی یا عدم آگاهی گوینده را نسبت به محتوای گزاره توصیف می‌کند. همان‌طور که پیش‌تر بیان شد، افعال یا گزاره‌های حالت‌نما (ایستا) معمولاً در نمود استمراری به کار نمی‌روند؛ با این حال، اگر این محمول در نمود استمراری بیان شود، از ایستایی خارج شده و خوانشی پویا می‌یابد، به گونه‌ای که نقش کنشگر در آن برجسته‌تر می‌شود.

8. /e-go-Ø zenæj bi-Ø æmâ dæ tâ mere i-jærzest-Ø/

س.م. آرزیدن_می مرد تا ده اما س.م. بودن زن س.م. گفتن_می

«می‌گفت زن بود اما ده مرد را می‌آرزید (شجاعتش با شجاعت ده مرد برابری می‌کرد).»

9. /hæmɟuron-e ijæfn-e hæmene/

همه را س.م-شناختن س.م-بودن-همانطور

«همانطور است، همه را می‌شناسد.»

افعال «ارزیدن» و «شناختن» (در جملات 8 و 9) گرچه ایستا هستند و حالت روان‌شناختی را توصیف می‌کنند، در نمود استمراری نیز به کار رفته‌اند. بنابراین نمی‌توان تعمیم کلی دربارهٔ افعال ایستا ارائه داد؛ همان‌طور که جکندوف (۱۹۸۳) اشاره می‌کند، افعال ایستا معمولاً با نمود استمراری بیان نمی‌شوند و به‌کارگیری آن‌ها در این نمود ممکن است خوانشی غیرطبیعی ایجاد کند. این افعال نمونه‌ای از فرایندهای همگن هستند؛ برای مثال، اگر فرد چیزی را بداند، در هر لحظه از زمان آگاهی دارد و فرایند دانستن در هر لحظه در حال وقوع است. همگن بودن این افعال با غیرغایت‌مند بودن آن‌ها مرتبط است. از آنجایی که این افعال مرحله‌ای^۱ هستند و برخلاف افعال غایت‌مند، دارای مراحل متوالی نیستند، بنابراین فرایند همگن محسوب می‌شوند. برعکس، افعال غایت‌مند نمی‌توانند همگن باشند، زیرا این افعال به سوی هدف خاصی حرکت می‌کنند، نقطه پایانی مشخص دارند و طی کردن فازهای مختلف آن‌ها را غیرهمگن می‌سازد.

۴-۳. افعال لحظه‌ای

یکی از مهم‌ترین ویژگی‌های تمیزدهندهٔ افعال لحظه‌ای با سایر افعال ایستا و کنشی، آنی بودن این افعال می‌باشد. لازم به ذکر است که به منظور ایجاد تمایز میان حالات نمودی مختلف، در نظر گرفتن سایر مولفه‌ها نیز حائز اهمیت می‌باشد. در مورد افعال لحظه‌ای، طرح مؤلفهٔ «همگن بودن» امکان‌پذیر نیست؛ زیرا این افعال به‌صورت آنی رخ می‌دهند و فاقد هرگونه توالی فازی هستند. از این‌رو، افعال کنشی و غایت‌مند می‌توانند به‌صورت دیرشی به‌کار روند، اما افعال لحظه‌ای چنین قابلیت‌ی ندارند و دیرشی بودن با ماهیت آن‌ها در تعارض است.

در بخش بعدی، با ارائه مثال‌هایی از افعال لحظه‌ای، ویژگی‌ها و نحوه تحقق این افعال به‌طور مشخص مورد بررسی قرار خواهند گرفت.

10. /hmelâ tâ dær bâz-e hemo i-fitf-e si biron/

بیرون برای س.م_جهیدن_می همین فعل ربطی_باز در تا همین الان

«همین الان به محض اینکه در باز شود همین (گره) به سمت بیرون می‌جهد.»

به باور دوتی (۱۹۷۹: ۱۰۳) برخی افعال لحظه‌ای، می‌توانند به صورت استمراری به کار روند و نمی‌توان یک تعمیم کلی در مورد افعال لحظه‌ای ارائه داد که این افعال فاقد استمرار هستند. استمرار در افعال لحظه‌ای می‌تواند نشان از استمرار در مراحل مقدماتی رخداد باشد (لیچ، ۲۰۰۴: ۳۷). در این مثال محمول /fitfesten/ به معنای «جهیدن ناگهانی» در نمود استمراری بیان شده است. در حقیقت گویندهٔ این گزاره، با استفاده از نمود استمراری، در حال ارائه گزارش است. این گزارش در خصوص اتفاقی است که پیش‌تر شاهد آن بوده است و با توجه به شرایط موجود مجدداً این اتفاق را پیش‌بینی می‌کند. در حقیقت این گزاره فرافکنی به زمان آینده است و در صورت باز شدن در، احتمال جهیدن گره را به بیرون، پیش‌بینی می‌کند.

¹ [+/- Stage]

² G. Leech

11. /ævlâd gires kerd-Ø, næ-mænd-en, hæme mord-en/

س.ج-مردن همه ، س.ج-ماندن-پیشوند منفی ساز، س.م-کردن بچه دار فرزند

«بچه دار شدند، اما نماندند، همه مردند.»

محمول /morden/ به معنای «مردن» یک فعل لحظه‌ای است، که لحظه‌ای بودن آن جزء ویژگی‌های ذاتی معنایی‌اش است. در عین حال، این فعل غایت‌مند نیز هست؛ یعنی عمل مردن به نقطه پایانی مشخصی ختم می‌شود. در واقع، این ویژگی‌ها مشخصه‌های معنایی محمول‌اند و بدون نیاز به نشانه یا قید دستوری خاص، هم تداوم‌ناپذیری عمل در یک لحظه و هم پایان‌یافتن آن را نشان می‌دهند.

12. /ʔoso je vej-d-i dær hæjât zej-d-i?/

د.م_زدن حیاط در د.م_آمدن که وقتی

«وقتی که آمدی، در حیاط را بستی؟ (زدی).»

معادل /dær zæjden/ در فارسی، «بستن در» است. این فعل لحظه‌ای است، به این معنا که کنش «بستن در» در یک لحظه تحقق می‌یابد و در طول زمان تداوم ندارد. همچنین، این فعل غایت‌مند نیز هست؛ یعنی این کنش با رسیدن به پایان مشخص خود خاتمه می‌یابد.

13. /dâ kijæ hæj dær e-zæn-e?/

س.م_زدن_می در دائم چه کسی مادر

«دخترم چه کسی در می‌زند؟»

14. /lâmp-ce dâft-Ø e-tæjest-Ø/

س.م_سوختن_می س.م_داشتن معرفه_لامپ

«لامپ داشت می‌ترکید.»

تفاوت گزاره‌های شماره (12) و (13) در این است که گزاره (13) به تکرار و استمرار وقوع عمل در گستره‌ای از زمان اشاره دارد. تکرار و استمرار این عمل مورد توجه گوینده گزاره قرار گرفته که تا زمان بیان این گزاره نیز عمل «در زدن» ادامه داشته است. علی‌رغم یکسانی محمول به کار رفته برای اشاره به «بستن در» و «در زدن» در بختیاری، به کار رفتن نمود تام در مثال (12) می‌تواند در تشخیص نوع کنش کمک‌کننده باشد. در واقع نمود تام در این گزاره، نشان از کامل شدن کنش در زمان گذشته و تغییر حالت در، از باز به بسته می‌باشد. در گزاره (13) بر خلاف (12) تغییر حالتی رخ نمی‌دهد و صرفاً استمرار عمل «در زدن» مورد توجه گوینده بوده است.

در بختیاری، محمول /tæjesten/ در گزاره (14) معادل «سوختن لامپ» یا «ترکیدن»، در زبان فارسی است؛ «ترکیدن» فعلی لحظه‌ای است که [- مرحله‌ای] می‌باشد و در یک لحظه رخ می‌دهد و کنشی بدون تداوم است. اگر از آزمون‌های دوتی (۱۹۷۹) نیز به منظور غایت‌مند و غیرغایت‌مند بودن این محمول، کمک بگیریم با عبارت «در X مدت زمان» خوانشی طبیعی دارد. استفاده از این فعل در نمود استمراری، حاکی از اشاره به مرحله آغازین رخداد یا ورود به فرآیند آن است. در نتیجه، محمول

«ترکیدن» ویژگی [+لحظه‌ای] خود را از دست داده است. علاوه بر این، ترکیدن لامپ مستلزم گذر از یک سری مراحل و فازهای متوالی است که در نهایت به مرحله پایانی، یعنی ترکیدن و سوختن لامپ منجر می‌شود. در گزاره‌های (13) و (14) ارزش لحظه‌ای بودن محمول از بین رفته است؛ چون در نمود استمراری بیان شده‌اند.

۴-۴. افعال غایت‌مند

یکی از مهم‌ترین ویژگی‌های افعال غایت‌مند این است که می‌توان آن‌ها را به مدت زمانی مشخص محدود کرد. در واقع، محمول‌های غایت‌مند معمولاً همراه با قیود زمانی مقید به کار می‌روند. برخی از افعال غایت‌مند (مانند مردن) یک نقطه پایان طبیعی دارند که این نقاط پایانی، معنای ذاتی خود گزاره می‌باشند. همانطور که پیش‌تر نیز اشاره شد، فعل «مردن» هم لحظه‌ای و هم غایت‌مند است؛ به این معنا که وقوع آن در یک لحظه کوتاه اتفاق می‌افتد و شروع و پایان آن تقریباً همزمان است، و در عین حال یک پایان مشخص و نهایی دارد، یعنی وقتی فرد می‌میرد، رویداد کامل شده و نتیجه‌ای قطعی دارد. برای روشن‌تر شدن بحث و نشان دادن نحوه عملکرد ویژگی غایت‌مندی در ادامه نمونه‌هایی از جملات این گویش ارائه می‌شود.

15. /je ru mo estæj-m-so¹ si furuq/

فروغ برای پس اضافه-ام-خریدن من روز یک

«یک روز آن را برای فروغ خریدم.»

1_15. /hær hæfte si furuq e-ston-om²/

ام-خریدن-می فروغ برای هفته هر

«هر هفته برای فروغ می‌خرم.»

2_15. /men dæ dejqe si furuq estæj-m³/

ام-خریدن فروغ برای دقیقه ده در

«در ده دقیقه برای فروغ خریدم.»

با توجه به مثال‌های فوق، فعل «خریدن» با توجه به قید زمانی «ده دقیقه» در جمله (15-2) و نمود تام در جمله (15)، یک محمول کنشی غایت‌مند است. اما در جمله (15-1) این فعل با توجه به قید تکرار «هر هفته» و زمان حال ساده، خوانش عادت‌یافته است. همچنین این محمول، یک فعل کنشی است که حضور کنشگر در آن شفاف است؛ کنشگری در این افعال به معنای قابل کنترل و عمدی بودن کنش می‌باشد. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که غایت‌مند یا غیرغایت‌مند بودن یک محمول، ویژگی متغیری است که در خارج از بافت تعیین نمی‌شود. به عبارت دیگر، غایت‌مندی یک محمول از تعامل میان فعل‌های کمکی، فعل‌های واژگانی و سایر اقمار گزاره تعیین می‌شود.

¹ گذشته‌ی ساده‌ی مصدر «خریدن» در صیغه‌ی اول شخص مفرد در لری بختیاری به صورت /estæjd-om/ و /estæjm/ صرف می‌شود. در این جمله، /e/ پیشوند استمراری و معادل «می» در زبان فارسی است؛ اما در جمله‌های (15) و (2_15) جزء ساختمان خود فعل است.
² صورت دیگر این فعل در بختیاری /xerid-om/ می‌باشد.

۵. نتیجه‌گیری

در این جستار، نمود با استناد به آزمون‌های دوتی (۱۹۷۹) و جکندوف (۱۹۸۳) تحلیل و توصیف شد. طبقه‌بندی مربوط به انواع نمود (ایستا، کنشی، لحظه‌ای) مطابق با نظریه وندلر (۱۹۵۷) نیز صورت گرفت. داده‌های این پژوهش از گفت‌وگوهای روزمره پنج نفر از گویشوران ساکن غرب استان اصفهان، در طی پنج ساعت ضبط شده است.

در این پژوهش، اگرچه آزمون‌های دوتی (۱۹۷۹) و جکندوف (۱۹۸۳) در بسیاری از موارد برای تشخیص انواع نمود کارآمد بودند، اما در برخی گزاره‌ها نتوانستند نوع نمود را به روشنی تبیین کنند و گاه منجر به خلط میان انواع آن شدند. محمول «شناختن»، محمولی ایستاست و همانطور که اشاره شد، از ویژگی‌های افعال ایستا، تداوم‌پذیری و همچنین غیرغایت‌مند بودن آن‌هاست. طبق آزمون‌های دوتی (۱۹۷۹) محمول «شناختن»، باید با عبارت «برای X مدت زمان» خوانش طبیعی داشته باشد؛ اما در مثال زیر خلاف آن را مشاهده می‌کنیم: «برای ده دقیقه*»/ در ده دقیقه آن مرد را شناخت». ویژگی [+/- غایت‌مند] در افعال ایستا به گونه‌ای متفاوت عمل می‌کند و نمی‌توان در مورد این دسته از افعال تعمیم کلی ارائه کرد. برای مثال، فعل «شناختن» که فعلی ایستا است، با عبارت «به مدت X زمان» سازگار نیست، اما با عبارت «در X زمان» خوانشی طبیعی دارد. از ویژگی‌های اصلی افعال ایستا، غیرغایت‌مند بودن یا عدم اتمام‌پذیری آن‌هاست. این افعال، که صرفاً توصیف‌کننده حالت یا نگرش‌اند، هدف خاصی را دنبال نمی‌کنند و معمولاً با قیود مقید زمان ترکیب نمی‌شوند؛ با این حال، فعل «شناختن» در این خصوص رفتاری متفاوت از دیگر افعال ایستا نشان می‌دهد. همچنین از نتایج حاصل از پژوهش، می‌توان چنین استنباط کرد که نمود در لری بختیاری، تحت تاثیر برآیند موضوع‌های مرتبط با فعل و قیده‌های آن تعیین می‌شود و می‌تواند از یک طبقه نمودی به طبقه دیگری تبدیل شود که در واقع پدیده نمودگردانی نیز در لری بختیاری رخ می‌دهد.

غایت‌مند و غیرغایت‌مند بودن، بهتر است به عنوان یک ویژگی در نظر گرفته شود تا یک طبقه نمودی؛ برای مثال محمولی مانند /estæjden/ به معنای «خریدن» در بختیاری، خارج از بافت یک محمول غیرغایت‌مند و در بافت با توجه به متمم، مفعول، سایر اقرار گزاره و یا نمود دستوری (برای مثال نمود تام) می‌تواند یک محمول غایت‌مند باشد. بنابراین صرف تکیه کردن به آزمون‌های دوتی (۱۹۷۹) و جکندوف (۱۹۸۳) نمی‌تواند در تعیین نوع نمود کمک کننده باشد و توجه به بافت معنایی و کاربردشناختی در تعیین نوع نمود اهمیت به‌سزایی دارد (فیلیپ^۲، ۲۰۱۲، ۲۰۱۱، ۲۰۰۴؛ روستین^۳، ۲۰۰۴؛ کرافت؛ ۲۰۱۲). محمول‌هایی مانند /morden/ در بختیاری نیز، یک فعل لحظه‌ای است که دارای یک نقطه پایانی است که به وقوع پیوستن و پایان آن، چنان در هم آمیخته که نمی‌توان آن‌ها را از هم تفکیک کرد. محمول‌هایی مانند /dær zæjden/ به معنای «در زدن» در بختیاری در برخی از بافت‌ها نشان‌دهنده یک رخداد لحظه‌ای است و همچنین در برخی بافت‌های دیگر، می‌تواند نشان‌دهنده تکرار وقوع عمل باشد. /dær zæjden/ در بختیاری اگر در زمان گذشته ساده و با نمود تام به کار رود، فعلی لحظه‌ای است که با پایان آن، تغییر حالت رخ داده است؛ برای مثال حالت در از باز به بسته، تغییر پیدا کرده است.

^۱ نشان دهنده‌ی غیردستوری بودن جمله می‌باشد.

^۲ H. Filip

^۳ S. Rothstein

در این گویش مفهوم استمرار، معمولاً با دو راهکارِ صوری، استفاده از فعل کمکی /dâftən/ به معنای «داشتن» و پیشوندِ فعلی /e/ که معادل «می» در زبان فارسی است و راهکارهای معنایی مانند استفاده از قیده‌های مختلفی چون /hæj/ به معنای «دائماً یا پشت سرهم» بیان می‌شود. برای مثال در جمله (13) /dâ kijæ hæj dær e-zæn-e?/ پیشوند /e/ و همچنین قید /hæj/ استمرار عمل «در زدن» را در گستره‌ی زمان نشان می‌دهد. با توجه به مثال‌های بررسی‌شده، با وجود به‌کارگیری یک محمول مشترک برای کنش‌هایی چون «بستن در» و «در زدن» در بختیاری، نوع نمود (تام یا استمراری) نقش تعیین‌کننده‌ای در تشخیص نوع کنش توسط مخاطب ایفا می‌کند.

ساختِ استمراری در بختیاری، صرفاً به استمرارِ عمل، اشاره نمی‌کند. با توجه به افزایش بارِ نقشی ساختِ استمراری در قرون اخیر، این ساخت به منظور اشاره به تحققِ فعل در زمانِ آینده، در شرف وقوع بودن و تداوم عمل مورد استفاده قرار می‌گیرد که این رفتار نیز در بختیاری مشاهده می‌شود؛ همان‌گونه که از نظر گذشت، در جمله (14) «ترکیدن» فعلی لحظه‌ای است؛ اما پیشوند /e/ در این فعل نشان از ورود به مراحل آغازین این رخداد یا در شرف وقوع بودن آن دارد. بنابراین پیشوند /e/ در این جمله استمرار عمل را نشان نمی‌دهد و فراقکنی به زمان آینده دارد. همچنین لری بختیاری، در نظام نمودی خود، نموده‌های ایستا، کنشی و لحظه‌ای را شامل می‌شود.

منابع

- امان‌اللهی بهاروند، سکندر (۱۳۸۵). قوم لری: پژوهشی دربارهٔ پیوستگی قومی و پراکندگی جغرافیایی لرها در ایران. تهران: آگاه.
- چراغی، زهرا و غلامحسین کریمی دوستان (۱۳۹۲). طبقه‌بندی افعال زبان فارسی بر اساس ساخت رویدادی و نمودی. پژوهش‌های زبانی، ۴ (۲): ۴۱-۶۰.
- راولینسون، هنری (۱۳۶۰). سفرنامهٔ راولینسون؛ گذر از زهاب به خوزستان. ترجمهٔ سکندر امان‌اللهی بهاروند. تهران: آگاه.
- رضایی، والی و مریم امانی بابادی (۱۳۹۲). نمود دستوری در گویش لری بختیاری. فصلنامهٔ مطالعات زبان و گویش‌های غرب ایران، ۱ (۳): ۱۳۹-۱۵۷.
- سرلک، رضا (۱۳۸۹). طایفهٔ سرلک شاخه‌ای کهن از ایل بختیاری: بازنگاری و تحلیل دویست سند نو یافته از صفوی تا عصر حاضر. تهران: طهوری.
- سلطانی، لیلا (۱۳۹۱). توصیف فعل در گویش لری بختیاری ده تیرانی الیگودرز. پایان‌نامهٔ کارشناسی ارشد. گروه زبان‌شناسی و زبان‌های خارجی. دانشگاه پیام نور مرکز تهران جنوب.
- ضیامجیدی، لیلا و فریده حق‌بین (۱۳۹۷). نمود فعل در زبان لری و گونه‌های آن. فصلنامهٔ مطالعات زبان‌ها و گویش‌های غرب ایران، ۶ (۲۲): ۹۳-۱۱۰.
- طاهری، اسفندیار (۱۳۸۵). فعل در گویش بختیاری، (۵): ۸۶-۱۰۶.
- عباسی، ندا و آرزو نجفیان (۱۳۹۴). ساخت فعل ماضی در گویش بختیاری چهارلنگ، به اهتمام سپه‌وند، عبدالله (ویراستار). مجموعه مقالات نخستین همایش ملی زبان‌های بومی زاگرس: ۴۱۲-۴۳۳.
- موسوی، حمزه (۱۴۰۱). وضعیت نمود استمراری در گویش لری بالاگریوه. فصلنامهٔ مطالعات زبان‌ها و گویش‌های غرب ایران، ۱۰ (۱): ۳۷-۵۸.
- نغزگوی کهن، مهرداد (۱۳۸۹). افعال معین و نمایش نمود در زبان فارسی. ادب پژوهی، (۱۴): ۹۳-۱۱۰.
- Anonby, E. (2003). Update on Lori: How many languages?. *Journal of the Royal Asiatic Society*, 13(2), 171-197.

- Anonby, E., Taheri-Ardali, M., & Hayes, A. (2022). *The Atlas of the Languages of Iran (ALI): A Research Overview*. Iranian Studies.
- Aristotle. (1984). *Metaphysics* (W. D. Ross, Trans.). Chicago: University of Chicago Press.
- Bybee, Joan L., William Pagliuca & Revere D. Perkins. (1994). *The Evolution of Grammar: tense, aspect and modality in the languages of the worl*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Comrie, B. (1976). *Aspect*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Comrie, B. (1985). *Tense*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Croft, W. (2012). *Verbs: Aspect and causal structure*. New York: Oxford.
- Dahl, O. (1985). *Tense and aspect systems*. Blackwell.
- Dowty, D. R. (1979). *Word meaning and montague grammar*. Dordrecht: Kluwer Academic Publisher.
- Evans, Vyvyan & Green, Melanie (2006). *Cognitive Linguistics: An Introduction*. Routledge.
- Filip, H. (2004, September). The telicity parameter revisited. In *Semantics and Linguistic Theory* (pp. 92-109).
- Filip, H., Maienborn, C., von Heusinger, K., & Portner, P. (2019). Aspectual class and Aktionsart. *Semantics-Noun phrases and verb phrases*, 274-312. Filip, H. (2012). "Lexical aspect". *The Oxford handbook of tense and aspect*, 721-751.
- Givon, T. (2001). *Syntax, an introduction*. Volume I. John Benjamins Publishing Company: Amsterdam / Philadelphia.
- Hewson, J., & Bubenik, V. (1997). *Tense and Aspect in IndoEuropean Languages*. Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamin.
- Jackendoff, R. S. (1983). *Semantics and Cognition*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Kenny, A. (1963). *Actions, emotions and will*. London: Routledge and Kegan paul.
- Kroeger, P. R. (2005). *Analyzing Grammar: An Introduction*. Cambridge University Press.
- Leech, G. (2004). *Meaning and the English verb*. London and New York: Routledge.
- MacKinnon, C. (2011). "Lori dialects". *Encyclopedia Iranica* 18. New York: *Center for Iranian Studies, Columbia University*. Online address: <http://www.iranicaonline.org/articles/lori-dialects>.
- Pavey, E. L. (2010). *The Structure of Language, An Introduction to Grammatical Analysis*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Richards, J., & Schmidt, R. (2002). *Longman Dictionary of Language Teaching and Applied Linguistics*. London and New York: Longman.
- Rothstein, S. (2004). *Structuring events: A study in the semantics of lexical aspect*. Blackwell.
- Ryle, G. (1949). *The concept of mind*. Chicago: University of Chicago Press.
- Smith, C. S. (1991/1997). *The Parameter of Aspect*. Dordrecht: Kluwer.
- Van Valin, Jr., & Robert, D. (2007). *Exploring the Syntax- Semantic interface*. Cambridge: University Press.
- Vendler, Z. (1957). Verbs and times. *The Philosophical Review*, 66 (2), 143-160.
- Vendler, Z. (1967). *Linguistics in philosophy*. Cornell University Press.